

సముద్రలంఘనం

పాఠ్యాంశ నేపథ్యం

సీతాన్వేషణలో రామలక్ష్మణులు కిష్కింధను చేరుకుంటారు. సుగ్రీవునితో స్నేహం చేస్తారు. సుగ్రీవుడు సీతను వెతకడానికి వానర సైన్యాన్ని నాలుగు దిశలకు పంపిస్తాడు, అంజనేయుని బృందం దక్షిణ దిశకు వెళ్తుంది. జాంబవంతుని ప్రోత్సాహంతో అంజనేయుడు మహేంద్రగిరి నుంచి సముద్రలంఘనానికి సిద్ధమౌతాడు. ప్రస్తుత పాఠ్యభాగం అయ్యలరాజు రామభద్రుడు రచించిన 'రామాభ్యుదయము' అను ప్రబంధంలోని ఆరవ ఆశ్వాసంలోది.

కవి పరిచయం :

- పాఠ్యభాగం పేరు : "సముద్రలంఘనం"
- దేనినుండి గ్రహింపబడింది : "రామాభ్యుదయము" ఆరవ ఆశ్వాసం నుండి.
- కవి పేరు : అయ్యలరాజు రామభద్రుడు
- కాలం : రామభద్రుడు 16వ శతాబ్దివాడు
- ఏ ప్రాంతము వాడు : కడప జిల్లా, ఒంటిమిట్ట ప్రాంతంవాడు.
- ఎవరికి అంకితం : అయ్యలరాజు రామభద్రకవి, తన రామాభ్యుదయ కావ్యాన్ని ఆళియ రామరాయల మేనల్లుడైన గొబ్బారి నరసరాజుకు అంకితం ఇచ్చాడు.
- అష్టదిగ్గజకవి : రామభద్రుడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానంలోని అష్టదిగ్గజ కవులలో ఒకడు.
- ఇతర రచనలు : ఈ కవి మరొక రచన, "సకల కథాసార సంగ్రహం".
- రామాభ్యుదయ కావ్య విశిష్టత : రామాభ్యుదయ కావ్యం, ప్రబంధరీతిలో ఎనిమిది ఆశ్వాసాల కావ్యం. ప్రతి పద్యంలో కల్పనాచాతుర్యం కనిపిస్తుంది. ఈ కావ్యంలో శ్రీరాముడి చరిత్ర ఉంది. రామాయణంలో 'ఉత్తర కాండ'ను మాత్రం ఈ కవి వ్రాయలేదు.
- బిరుదులు : ఈ కవికి 'చతురసాహిత్య లక్షణ చక్రవర్తి', "ప్రతివాదిమదగజ పంచానన" అనే బిరుదులు ఉన్నాయి.
- కవితా సామర్థ్యం : రామభద్రుని కవితా సామర్థ్యం అంతా చమత్కారంతో కూడినదని, ఆయన వర్ణనల ద్వారా ప్రస్ఫుటము అవుతుంది.

ప్రక్రియ - ప్రబంధం :

వర్ణన ప్రధానమైన కావ్యాలు “ప్రబంధాలు”. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలాన్ని అనగా 16వ శతాబ్దాన్ని “ప్రబంధయుగం” అంటారు. “పురాణము, ఇతిహాసాల నుండి చిన్న కథను తీసుకొని, వర్ణనలు కలిపి, పెంచి, స్వతంత్ర కావ్యంగా రచిస్తే దాన్ని “ప్రబంధం” అంటారు. ప్రబంధంలో “అష్టాదశ వర్ణనలు” అనగా 18 రకాల వర్ణనలుంటాయి.

ప్రవేశిక :

సీతాన్వేషణకోసం వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు తోకతో ఎగరడం చూసిన దేవతలు “సూర్యుడు చాలా వేగంతో పెద్ద కాడివున్న తన రథాన్ని నడిపిస్తూ ఇటు వచ్చాడేమో” అని అనుకున్నారు. దేవతల యొక్క ఊహను నిజంచేస్తూ హనుమంతుడు సముద్రాన్ని ఏవిధంగా లంఘించాడో చూద్దామా!

మ॥ తన చూ పంబుధిమీదఁ జాచి శ్రవణద్వంద్వంబు రిక్కించి వం
చిన చంచద్భుజముల్ సముత్కటకటీసీమంబులన్ బూన్చి తోఁ
క నభోవీధికిఁ బెంచి యంఘ్రు లిఠీయంగాఁ బెట్టి బిట్టాది గ్ర
క్కున నక్కొండ యడంగఁ గ్రొక్కి పయికిం గుప్పించి లఘించుచోన్

ప్రతిపదార్థం :

తన చూపు	=	తన కంటి చూపును
అంబుధిమీదన్	=	సముద్రంపై
చాచి	=	బాగా ప్రసరింపజేసి
శ్రవణ ద్వంద్వంబున్	=	చెవుల జంటను (తన చెవులు రెండింటినీ)
రిక్కించి	=	నిక్కించి (నిక్కపొడిచేటట్లు చేసి)
వంచిన	=	కొంచెము వంచిన
చంచద్భుజముల్ (చంచత్ + భుజముల్)	=	కదలుతున్న చేతులను
సముత్కటకటీసీమంబులన్;		
సముత్కట	=	మిక్కిలి విశాలమైన
కటీ సీమంబులన్	=	మొలపై భాగములందు
బూన్చి	=	గట్టిగా ఉంచి
తోకన్	=	తన తోకను

నభోవీధికిన్	=	ఆకాశములోనికి
పెంచి	=	ఎత్తుగా పెంచి
అంఘ్రులు	=	పాదములు
ఇతీయంగాఁ బెట్టి		
(ఇతీయంగాన్ + పెట్టి)	=	బిగించి పెట్టి
బిట్టూది		
(బిట్టు + ఊది)	=	గట్టిగా గాలి పీల్చి
గ్రక్కునన్	=	వెంటనే
ఆ క్కొండ (ఆ + కొండ)	=	ఆ మహేంద్ర పర్వతము
అడంగన్	=	అణిగి పోయేటట్లు
త్రొక్కి	=	కాళ్ళతో త్రొక్కిపెట్టి
పయికిన్	=	ఆకాశములోనికి
కుప్పించి	=	ఎగిరి
లంఘించుచోన్	=	దూకేటప్పుడు (దూకాడు)

భావం: హనుమంతుడు తన కంటి చూపును సముద్రము వైపు ప్రసరింపజేశాడు. రెండు చెవులూ రిక్కించి, వంగి కదలుతున్న చేతులను తన విశాలమైన నడుముపై ఆనించాడు, తోకను ఆకాశవీధికి పెంచి, తన రెండు పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గట్టిగా గాలి పీల్చాడు. తాను నిలబడిన కొండను ఒక్కసారిగా అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరి దూకాడు.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన :

1. పాఠంలోని పద్యాలను రాగ, భావయుక్తంగా చదవండి.
- జ. మీ ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో పాఠంలోని పద్యాలను, రాగముతో, భావం తెలిసేలా చక్కగా చదవడం నేర్చుకోండి.
2. 'కటకట.....పో యన దగెగా' - పద్యభావాన్ని సొంతమాటల్లో చెప్పండి.
- జ. కవులు సామాన్యంగా సముద్రాన్ని భూమి అనే స్త్రీ ధరించిన వస్త్రంలా ఉందని ఉత్పేక్షిస్తారు (ఊహిస్తారు). ఇక్కడ లంక చుట్టూ సముద్రం ఆవరించి ఉండడం వల్ల కవి, ఆ సముద్రాన్ని, లంకా నగరం కోటగోడ చుట్టూ, శత్రువులు రాకుండా తవ్విన లోతైన కందకమేమో అన్నట్లుందని ఉత్పేక్షించాడు. (ఊహించాడు)
3. పాఠానికి 'సముద్రలంఘనం' శీర్షిక సరిపోయిందా? ఏ విధంగానో తెలపండి.
- జ. ఈ పాఠంలో మహేంద్రగిరి నుండి త్రికూట పర్వతం మీదికి హనుమంతుడు ఎగిరి వెళ్ళిన ఘట్టాన్ని కవి వర్ణించాడు. హనుమంతుడు ఎగిరినప్పుడు ఏమయ్యిందో ఈ పాఠంలో చెప్పారు. హనుమంతుడు ఎగిరే ముందు ఏమి చేశాడో ఈ పాఠంలో ఉంది. సముద్రం మీద వెడుతున్న హనుమంతుడు బాణంలా దూసుకుపోయాడని చెప్పారు. ఎగిరి వెళ్ళేటప్పుడు అతని పిక్కల గాలి వేగానికి సముద్రం చీలిపోయి అది చూసే వారికి ఎలా కనిపించిందో కవి చెప్పాడు. హనుమంతుడు మహేంద్రగిరి నుండి త్రికూటగిరికి దాటి వెళ్ళడం గురించి, ఈ పాఠంలో ఉంది. కాబట్టి ఈ పాఠానికి "సముద్రలంఘనం" అన్న పేరు చక్కగా సరిపోయింది.

II. వ్యక్తీకరణ-సృజనాత్మకత :

1. కింది భావం వచ్చే పద్యపాదాలు గుర్తించి, సందర్భం వివరించండి.
- అ) ప్రవాహ తరంగాలు ఆకాశాని కెగిశాయి.
- జ. "ఝరీతరంగఘట లెల్లెడల నుప్పరంబు లెగసి పడి" - అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుడు మహేంద్ర పర్వతంపై అడుగువేసి ఎగరడంతో ఆ పర్వతం కంపించడంతో ఆ పర్వత శిఖరంపై గల సెలయేళ్ళ కెరటాలు అన్నీ ఆకాశమునకు ఎగిరాయి అని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.
- అ) ఒకచోట నిలబడి దక్షిణం వైపు చూశాడు.
- జ : "ఒక్కచో నిల్చి దక్షిణ దిక్కుఁజూచి" - అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుడు సముద్రం మీదికి ఎగిరేటప్పుడు అతని వేగానికి పర్వత శిఖరాలు చలించాయి అనీ, హనుమంతుడు

పర్వతాన్ని ఎక్కి అంతటా తిరిగాడనీ, ఒకచోట నిలబడి దక్షిణ దిశవైపు చూచాడనీ కవి వర్ణించిన సందర్భంలోనిది.

ఇ) ఒక గొప్పధ్వని పుట్టింది.

జ. “ఒక మహారవం బుదయింపన్” - అనే పద్యపాదం పై అర్థాన్ని ఇస్తుంది. కొండ అనే విల్లు నుండి వెలువడిన హనుమంతుడు అనే బాణం గొప్ప ధ్వని వచ్చేలా రాక్షసుల పట్టణం వైపు వేగంగా వెళ్ళిందని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.

ఈ) బలిచక్రవర్తి ఇంటి వాకిలా అన్నట్లున్నది.

జ. “బలిమందిరంబు వాకిలియె యనంగ” అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుని పిక్కల నుండి పిట్టిన గాలికి సముద్ర బలం లోతుగా చీలింది. ఆ దృశ్యం ఆదిశేషుడు హనుమంతుని చూడ్డానికి వచ్చి తలుపులు తెరచిన బలి చక్రవర్తి ఇంటివాకిలా ? అన్నట్లు ఉందని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.

2. పాఠంలోని పద్యాలలో హనుమంతుని సముద్రలంఘనానికి సంబంధించిన వర్ణనలు ఉన్నాయి కదా!

కవి కింది అంశాలను వేటితో పోల్చాడు ? ఆ పద్య పాదాల కింద గీత గీయండి. చదవండి.

అ) హనుమంతుని అడుగులు

జ. “అడుగులోత్తిన పట్లం బిడుగు మొత్తినయట్ల”. అడుగులను పిడుగులతో పోల్చాడు.

ఆ) హనుమంతుని చూపు

జ. “భావిసేతు వచ్చుపడ లంకకడకును సూత్రపట్టుమాడ్కి జూడ్కి వెలుంగ”. హనుమంతుని చూపును దారంతో పోల్చాడు.

ఇ) హనుమంతుడు ఆకాశంలో ప్రయాణించడం

జ. “విపరీతగతిన్ దోల దొరకొనెనొ, రవియిటు దేలం బెనుగాడితోడి తేరు”. హనుమంతుని సూర్యరథంతో పోల్చాడు.

3. కింది పద్యం చదివి ప్రశ్నలకు సరైన సమాధానాన్ని కుండలీకరణ ()లలో రాయండి.

తే|| గీ|| పవన తనయ నీ వర్ణము, స్వర్ణసమము
వాయుపుత్ర నీ వేగము, వాయుసమము
అసుర వనమును కాల్చు నీ వగ్నిసమము
రామదూత నీ చరితము, రమ్యమయము

అ) ఆంజనేయుని దేహకాంతి స్వర్ణసమం కదా ! స్వర్ణమంటే (3)

1) వెండి 2) ఇత్తడి 3) బంగారం 4) రాగి

అ) హనుమంతుని వేగం దీనితో సమానమైంది (4)

1) విమానంతో 2) పక్షితో 3) గురుడునితో 4) వాయువుతో

ఇ) అసురులు ఎవరంటే (3)

1) దేవతలు 2) పాములు 3) రాక్షసులు 4) గంధర్వులు

ఈ) రమ్యచరితుడైన హనుమంతుడు ఈ విధంగా ప్రసిద్ధుడు. (4)

1) శివదూతగా 2) ఇంద్రదూతగా 3) బ్రహ్మదూతగా 4) రామదూతగా

అ) అసురవనాన్ని కాల్చే సమయంలో హనుమ ఎలాంటివాడు ? (1)

1) అగ్ని 2) వాయువు 3) ఇంద్రుడు 4) రాముడు

4.) పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

అ) హనుమంతుడికి లంక ఎలా కనిపించింది ?

జ. సహజంగా సముద్రం భూదేవి నడుమునకు కట్టిన వస్త్రంలా శోభిస్తుంది. అటువంటి సముద్రం లంక వైపునకు వచ్చి దుష్టరాక్షసులున్న లంకా నగరం కోటకు చుట్టూ త్రవ్విన కందకంలా ఇప్పుడు హనుమంతుడికి కనిపించింది.

అ) హనుమంతుడు సముద్రలంఘనానికి ముందు ఎలా సిద్ధమై లంఘించాడు ?

జ. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటడానికి సిద్ధమై, గట్టిగా కొండపై ఒత్తి అడుగులు వేశాడు. తన తోకను అటు ఇటూ తిప్పాడు, తన చేతితో కొండను బలంగా చరిచాడు. గట్టిగా సింహనాదం చేశాడు. వాయుదేవునిలా పర్వత శిఖరాలు కదిలేలా తన శరీరాన్ని పెంచాడు. కొండపైకి ఎక్కి అటు ఇటూ తిరిగాడు. తరువాత ఒకచోట నిలబడి, దక్షిణదిక్కువైపు చూశాడు.

ఇ) హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగిరినప్పుడు సమీపంలోని వారికి ఏమనిపించింది?

జ. హనుమంతుడు కొండను అణగద్రొక్కి ఆకాశంపైకి ఎగిరి, ప్రయాణిస్తూ ఉంటే, సమీపంలోని వారికి హనుమంతుడు ఎగిరినట్లు కాకుండా, ఒక పర్వతము ఎగిరినట్లు అనిపించింది.

ఈ) హనుమంతుడు లంకవైపు ఎలా ఎగిరాడు ?

జ. హనుమంతుడు సముద్రంవైపు చూసి, తన రెండు చెవులూ రిక్కించి, వంగి తన చేతులను నడుమునకు ఆనించి, తోకను ఆకాశ వీధిలోకి పెంచి, పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గట్టిగా గాలి పీల్చి, తాను నిలబడిన కొండను ఒక్కసారిగా అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరి లంఘించాడు. హనుమంతుడు అప్పుడు కొండ అనే విల్లు నుండి వెలువడిన బాణంలా లంక వైపుకు దూసుకుపోయాడు.

- ఉ) మహావేగంతో వెడుతున్న హనుమంతుని చూసి దేవతలు ఏమనుకున్నారు ?
- జ. వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు తన తోకతో పాటు ఎగరడం చూసి, దేవతలు “సూర్యుడు విపరీతమైన వేగంతో పెద్ద కాడి ఉన్న తన రథాన్ని నడిపిస్తూ అటు వచ్చాడేమో” అనుకున్నారు.
5. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.
- అ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించడానికి సిద్ధమై అడుగులు వేసినపుడు పెద్దపెద్ద కొండలు బద్దలై, చెట్లు పెకలింపబడి, ఏనుగులూ, సింహాలూ పరుగులు పెట్టాయి. కొండ గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. దీన్ని బట్టి హనుమంతుని బలం ఎంతటిదో ఊహించి రాయండి.
- జ. హనుమంతుని బలం వర్ణనాతీతం. అతడు కొండలను పిండి చేసేటంత బరువూ, శక్తి, బలం కలవాడు. అందుకే అతడు అడుగులు వేస్తే, పెద్ద పెద్ద రాళ్ళు పగిలి పడిపోయాయి. అతడు వాయుదేవుని అంత వేగం గలవాడు. అందుకే అతడు తోకను తిప్పితే, అక్కడి చెట్లు అన్నీ కూలిపోయి బయళ్ళు ఏర్పడ్డాయి. అతడు చేతితో గట్టిగా చరిస్తే ఏదో కర్రతో కొట్టినట్లు, క్రూర జంతువులు అన్నీ బెదరి పారిపోయాయి. అతడు సింహనాదం చేస్తే అక్కడి కొండ గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. దీన్ని బట్టి హనుమంతుని కంఠధ్వని, మహాగంభీరమైనదని తెలుస్తోంది. హనుమంతుడు మహా బలవంతుడు, శక్తిమంతుడు అయినందువల్లనే తాను ఒక్కడూ, నూరు యోజనాల సముద్రం దాటి వెళ్ళి లంకిణిని చంపి, అశోక వనాన్ని భగ్నం చేసి, లక్షల కొద్దీ రాక్షసులను చంపి, లంకను అగ్నితో కాల్చి రావణునికి బుద్ధి చెప్పి, సీత జాడను తెలిసికొని రాముని వద్దకు తిరిగివచ్చాడు.
- అ) వానర సైన్యంలో ఎంతోమంది వీరులుండగా సముద్రలంఘనానికి హనుమంతుణ్ణి ఎన్నుకోడానికి గల కారణాలు ఏమై ఉండవచ్చు ?
- జ. మిగిలిన వానరులలో కొందరు తాము నూరు యోజనాల దూరం ఎగిరి వెళ్ళలేమన్నారు. మరికొందరు ఎగిరి వెళ్ళినా, తిరిగి రాలేమన్నారు. హనుమంతుడుడికి బ్రహ్మ శాపం వల్ల తన బలం తనకు తెలియదు. అతడు వాయుదేవుని పుత్రుడు. అతడు వాయుదేవునితో సమాన బలం గలవాడు. 10వేల యోజనాల దూరం దాటగలవాడు. అదీగాక శ్రీరాముడు హనుమంతుని బలాన్ని ముందే గుర్తించి, హనుమంతుని చేతికే సీతమ్మకు ఇమ్మని తన ఉంగరాన్ని కూడా ఇచ్చాడు. హనుమంతునివల్లే ఆ కార్యం నెరవేరుతుందని జాంబవంతుడు సలహా చెప్పాడు. జాంబవంతుడు హనుమంతుని వెళ్ళి రమ్మని ప్రోత్సహించాడు. ఈ కారణంగా హనుమంతుణ్ణి, సముద్రలంఘనానికి వానరులు ఎన్నుకున్నారు.

- ఇ) హనుమంతుడు సముద్రలంఘనానికి ముందు చేసిన చేష్టల ఆంతర్యం ఏమై ఉంటుంది ?
- జ. సముద్రలంఘనానికి ముందు హనుమంతుడు గట్టిగా ఒత్తి అడుగులు వేసి, రాళ్ళను పగులకొట్టి, చెట్లను కూలగొట్టి, క్రూర జంతువులను సైతం పారిపోయేలా చేసి, గుహలు ప్రతిధ్వనించేలా సింహనాదం చేశాడు. అతని పాదాల ఒత్తిడికి పర్వత శిఖరాలు కంపించి పోయాయి. హనుమంతుడు తన శక్తిని మిగిలిన వానరులకు ఈ విధంగా చూపించాడు. తాను సీత జాడను తెలిసికొని రాగలనని తనవారికి ఆ విధంగా ధైర్యం కల్పించాడు. తాను మహాశక్తిమంతుడననీ, కొండల్ని పిండి చేయగలననీ నిరూపించాడు. తాను వాయుదేవుని అనుగ్రహం కలవాడినని, మిగిలిన వానరులకు తెలియపరచి, వారికి ధైర్యం కల్పించాడు. హనుమంతుడు తాను తప్పక సీత జాడను తెలిసికొని రాగలడని, ముందుగానే తన తోటి వానరులకు ఈ విధంగా భరోసా ఇచ్చాడు. అందుకే హనుమంతుడు ఆ చేష్టలు చేశాడు.
- ఈ) హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగరగా సమీపంలోని వారికి ఒక పెద్ద కొండ ఎగిరిందా! అని అనిపించింది. అలా ఎందుకు అనిపించిందో రాయండి.
- జ. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటడానికి ముందు తన శరీరాన్ని బాగా పెంచాడు. పర్వదినాలలో ఉప్పొంగే సముద్రుడిలా శరీరాన్ని పెంచాడు. అతడు పర్వతమంత శరీరాన్ని ధరించాడు. హనుమంతుడు సముద్రం మీద ఎగిరేటప్పుడు అతని నీడ, పది యోజనాల పొడవు, ముప్పై యోజనాల వెడల్పు ఉందని రామాయణంలో చెప్పబడి ఉంది. అంత గొప్ప శరీరం కల హనుమంతుడు చూసేవారికి తొక్కులున్న పర్వతం వలె కనిపించాడు. అందుకే హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగిరినప్పుడు ఒక పెద్ద కొండ ఎగిరిందా అని ప్రకృతున్న వాళ్ళకి అనిపించింది.
6. కింది ప్రశ్నలకు ఏదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.
- అ) హనుమంతుణ్ణి గురించి మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.
- జ. హనుమంతుడు మహాబలవంతుడు. అతడు సముద్రాన్ని దాటేముందు శరీరాన్ని పెంచి మహేంద్రగిరిపై అడుగులు వేశాడు. అప్పుడు పిడుగులు పడ్డట్లు అక్కడి రాళ్ళు పగిలిపోయాయి. హనుమంతుడు తోకను త్రిప్పినప్పుడు వచ్చిన గాలి వేగానికి అక్కడి చెట్లు కూలిపోయాయి. అతడు చేతితో చరిస్తే భయపడి క్రూర జంతువులు పారిపోయాయి. అతడు చేసిన సింహనాదానికి గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. కొండలు కంపించాయి. కొండలపై సెలయేళ్ళ కెరటాలు ఎగసిపడి ఆకాశాన్ని తాకాయి. హనుమంతుడు పెరిగి మహేంద్రగిరిపై నిలిచాడు.

హనుమంతుడు సముద్రాన్ని చూసి, చెవులు రిక్కించి, చేతులు నడుముకు ఆనించి, తన తోకను ఆకాశం వైపుకు పెంచి, పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, తాను నిలబడ్డ కొండను క్రిందకు అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరాడు. అప్పుడు చూచేవాళ్ళకు పర్వతం ఎగురుతున్నట్లు అనిపించింది. బాణంలా ధ్వని చేసుకుంటూ అతడు వేగంగా సముద్రం మీంచి ఎగిరాడు. హనుమంతుని పిక్కల గాలి వేగానికి సముద్రం చీలి, రాముని కోప ప్రవాహం, లంకకు చేరడానికి తవ్విన కాలువలా కనిపించింది. ఆదిశేషుడు వచ్చి తలుపులు తెరిచిన బలిచక్రవర్తి ఇంటి వాకిలిలా కనిపించింది. సేతు నిర్మాణానికి త్రవ్విన పునాదిలా కనిపించింది.

అ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించిన విధానాన్ని కవి ఎలా వర్ణించాడు ?

(లేదా)

సీతాన్వేషణ నిమిత్తం హనుమంతుడు చేసిన “సముద్ర లంఘనాన్ని” కవి అయ్యలరాజు రామభద్రుడెలా వర్ణించాడో తెలుపండి.

జ. హనుమంతుడు సముద్రం వైపు చూసి, తన రెండు చెవులూ రిక్కించి, కిందికి వంగి, తన చేతులను నడుముకు ఆనించి, తోకను ఆకాశం మీదికి పెంచి, తన పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గాలి గట్టిగా పీల్చి, తాను నిలబడ్డ కొండను కిందకు అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరాడు.

హనుమంతుడు ఎగురుతూ ఉంటే, పర్వతము ఎగురుతున్నట్లు అనిపించింది. హనుమంతుడు విల్లు నుండి విడిచి పెట్టబడిన బాణంలా పెద్ద ధ్వనితో లంకవైపు దూసుకుపోయాడు.

హనుమంతుడు తోకతో ఎగరడం చూసిన దేవతలు, సూర్యుడు కాడి ఉన్న తన రథాన్ని వేగంగా తోలుకు వస్తున్నాడేమో అనుకొన్నారు. హనుమంతుని పిక్కల నుండి వచ్చిన గాలి వేగానికి, సముద్రం లోతుగా చీలింది. ఈ గాలి పాతాళంలో ఉన్న పాములకు ఆహారం వచ్చిందేమో అనిపించింది.

హనుమంతుడి పిక్కల బలంతో వీచిన గాలి వేగానికి సముద్రం చీలినట్లు కాగా అది, రాముని క్రోధరసం లంకకు చేరడానికి తవ్విన కాలువలా, రాబోయే కాలంలో కట్టే సేతువునకు పునాదిలా, ఆదిశేషుడు తలుపులు తెరిచిన బలిమందిరం వాకిలిలా కనిపించింది. ఆ విధంగా, హనుమం త్రికూట పర్వత శిఖరం చేరాడు.

7. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

1. హనుమంతుడి సముద్రలంఘనానికి ముందు వానరులందరూ మహేంద్రగిరికి చేరుకున్నారు. ఎవరు సముద్రాన్ని దాటగలరు ? అనే చర్చ బయలుదేరింది. హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, అంగదుడు ఇతర వానరులు ఉన్నారు. వాళ్ళు ఏమేమి మాట్లాడుకొని ఉంటారు ? సంభాషణ రూపంలో రాయండి.

మహేంద్రగిరి వద్ద

హనుమంతుడు - జాంబవంతుడు - అంగదుడు

ఇతర వానరుల మధ్య సంభాషణ

- అంగదుడు : వానరులారా ! మనలో ఎవరు సముద్రాన్ని దాటి, మా పినతండ్రి సుగ్రీవుని ప్రతిజ్ఞను నిలబెట్టగలరు ? మీరు ఎంతెంత దూరం సముద్రం దాటగలరో చెప్పండి.
- శరభుడు : యువరాజా ! నేను 30 యోజనాల దూరం దాటగలను.
- మైందుడు : యువరాజా ! నేను 70 యోజనాల దూరం వరకూ దాటగలను.
- జాంబవంతుడు : మనము తప్పక రామకార్యం సాధించాలి. ఒకప్పుడు నాకు ఎగిరేందుకు మంచిబలం ఉండేది. నేనిప్పుడు ముసలివాణ్ణి అయ్యాను. నేను ఇప్పటికీ 100 యోజనాలు దూరం దాటగలను. కాని తిరిగి రాలేనేమో ? అంగదా ! నీవు నూరు యోజనాల దూరం దాటి తిరిగి వెళ్ళి రాగలవు. కాని యువరాజువైన నిన్ను మేము పంపగూడదు. నేను సరయిన వాణ్ణి మీకు చూపిస్తా.
- అంగదుడు: తాతా ! జాంబవంతా ! మనలో సముద్రం దాటి తిరిగి రాగల వీరుణ్ణి మాకు చూపించు.
- జాంబవంతుడు: ఆంజనేయా ! నీవు రామ, సుగ్రీవులంతటి బలం కలవాడవు. నీవు చిన్నప్పుడే 300 యోజనాల దూరం ఎగిరి సూర్యుడిని చేరిన వాడవు. మన వానరులంతా దిగులుగా ఉన్నారు. నీవు సముద్రం దాటి తప్పక తిరిగి రాగలవు. వెళ్ళిరా ! నాయనా !
- హనుమంతుడు: తాతా ! నీవు చెప్పినది నిజము, నేను గరుడునికి అనేక వేల పర్యాయాలు ప్రదక్షిణం చేయగలను. నేను సీతమ్మను చూడగలను. నేను వాయువుతో సమానుడిని. 10వేల యోజనాలు దూరం వెళ్ళి రాగలను.
- అంగదుడు: భేష్ ! ఆంజనేయా ! నీవే మా విచారాన్ని తీర్చగలవు. నీవు సముద్రం దాటి వెళ్ళి సీతమ్మ జూడ తెలిసికొనిరా.

హనుమంతుడు: వానరులారా ! నన్ను దీవించండి.

జాంబవంతుడు: మంచిది నాయనా ! నీవు తప్పక కార్యం సాధిస్తావు. నీకు నా దీవెనలు. నాయనా వెంటనే బయలుదేరు.

హనుమంతుడు: మీరు ధైర్యంగా ఉండండి. నేను తప్పక కార్యం సాధించి వస్తా.

(లేదా)

www.sakshieducation.com

మీ పాఠంలో హనుమంతుని శక్తియుక్తులను వర్ణించిన కవిని ప్రశంసిస్తూ, అతని రచనలు చదవమని సలహా ఇస్తూ, మిత్రునికి ఒక లేఖ రాయండి.

మిత్రునికి లేఖ

నరసాపురం,

25/11/2019

మిత్రుడు స్వరూప్కు,

మిత్రమా ! నీవు మన పదవ తరగతి తెలుగు పాఠ్యపుస్తకంలో 8వ పాఠం 'సముద్రలంఘనం' చదివావని అనుకుంటున్నాను. మాకు ఈ మధ్యనే మా తెలుగు పండితులు ఈ పాఠం చెప్పారు. ఈ పాఠం 'అయ్యలరాజు రామభద్రుడు' పాఠంలో హనుమంతుడు సముద్రం దాటిన ఘట్టమును కవి "అద్భుతంగా" వర్ణించాడు.

రామభద్రుడు సాహితీసమరాంగణ సార్వభౌముడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల అష్టదిగ్గజ కవులలో ఒకడు. రామాయణము ఒక తియ్యని కావ్యము. ఈ రామాభ్యుదయంలో కవి హనుమంతుని శక్తిని, పరాక్రమాన్ని గొప్పగా వర్ణించాడు. ఈ కవి 'సకల కథాసార సంగ్రహం' అనే మరో చదువు. ఆ కవిని గూర్చి, నీ అభిప్రాయం నాకు రాయి. ఉంటా.ఇట్లు,

నీ మిత్రుడు,

వై. ఆదిత్య

మునిసిపల్ ఉన్నత పాఠశాల,

నరసాపురం, ఆం.ప్ర.

చిరునామా :

వై. స్వరూప్

తండ్రి. వై. కిషోర్ బాబు,

ఇంటి నెం.2-6-15, అమలాపురం,

తూ||గో||జిల్లా, ఆం.ప్ర.

III. భాషాంశాలు :

పదజాలం

1. కింది వాక్యాలలో గీత గీసిన పదాలకు సమానార్థక పదాలను ఖాళీల్లో రాయండి.

అ) హనుమంతుడు కొండకొమ్మున నిలబడ్డాడు, ఆ.....న అతడు సూర్యగోళంలా ఉన్నాడు
(కూటాగ్రము)

ఆ) వివరములో సర్పముంది. ఆ లో చేయిపెట్టకు. (రంధ్రము)

ఇ) హనుమంతుడెగిరితే ధూళి నభమునకు ఎగిసింది. అది అంతటా వ్యాపించింది.
తర్వాత లోని సూర్యుని కూడా కమ్మేసింది. (ఉప్పురము, ఆకాశము)

2. కింది ప్రకృతులకు వికృతులు, వికృతులకు ప్రకృతులు రాసి సొంతవాక్యాలలో ప్రయోగించండి.

అ) సముద్రాన్ని వార్ధి అని కూడా అంటారు.

జ. సముద్రము (ప్ర) - సంద్రము (వి) ఓడలు సంద్రంలో తిరుగుతుంటాయి.

ఆ) దక్షిణ దిశ యముని స్థానం.

జ. దిశ (ప్ర) - దెస (వి) రాజుగారి కీర్తి దెసలందు వ్యాపించింది.

ఇ) మంచి గొనములు అలవరుచుకోండి.

జ. గుణములు (ప్ర) - గొనములు (వి) మంచి గుణములు కలవారిని అందరు
గౌరవిస్తారు.

ఈ) నిముసమైనా వృధా చేయకు.

జ. నిమిషము (ప్ర) - నిముసము (వి) విద్యార్థులు నిమిషం వృధా కాకుండా
చదువుకోవాలి.

ఉ) అగ్గిలో చేయిపెడితే కాలుతుంది.

జ. అగ్ని (ప్ర) - అగ్గి (వి) అగ్నిలో ఏ వస్తువు వేసినా తగలబడిపోతుంది.

3. కింది ఇచ్చిన పదాలకు వ్యుత్పత్త్యర్థాలను జతచేయండి.

పదం

వ్యుత్పత్త్యర్థం

అ) కార్ముకం (4) 1. అపారమైన తీరం గలది.

ఆ) అమరులు(7) 2. దనువు అనే స్త్రీ యందు పుట్టిన వాళ్ళు

ఇ) ఉదధి (5) 3. జూలు కలిగినది.

ఈ) ప్రభంజనం (6) 4. కర్మకారునిచే చేయబడినది.

ఉ) దానవులు (2) 5. ఉదకమును దీనియందు ధరించబడును.

- ఊ) కేసరి (3) 6. వృక్షశాఖాదులను విరగ్గొట్టేది.
 ఋ) ధరాధరం (8) 7. మరణము లేనివారు.
 ఋ) పారావారం (1) 8. ధరను ధరించునది.

వ్యాకరణాంశాలు :

సంధులు, సమాసాలు :

1. కింది పదాలు విడదీసి, సంధిపేరు రాయండి.

అ) హరియపుడు

జ. హరి + అపుడు = హరి + య్ + అపుడు - యడాగమ సంధి

ఆ) కూటాగ్రవీధి

జ. కూట + అగ్రవీధి = (అ + అ = ఆ) - సవర్ణదీర్ఘ సంధి

ఇ) పురాభిముఖుడు

జ. పుర + అభిముఖుడు = (అ + అ = ఆ) - సవర్ణదీర్ఘ సంధి

ఈ) అణగదొక్కి

జ. అణగన్ + తొక్కి = ('త' - 'ద' గా మారింది) - సరళాదేశ సంధి (లేక) ద్రుత ప్రకృతిక సంధి.

ఉ) వాడుగొట్టె

జ. వాడు + కొట్టె = ('క' - 'గ' గా మారింది) - గసడదవాదేశ సంధి

ఊ) నీవుడక్కరివి

జ. నీవు + టక్కరివి = ('ట' - 'డ' గా మారింది) - గసడదవాదేశ సంధి

ఋ) వారువోరు

జ. వారు + పోరు = ('ప' - 'వ' గా మారింది) - గసడదవాదేశ సంధి

ఋ) రారుగదా

జ. రారు + కదా = ('క' - 'గ' గా మారింది) - గసడదవాదేశ సంధి

2) పాఠ్యాంశం నుండి షష్ఠీ తత్పురుష సమాసానికి ఉదాహరణలు రాయండి. వాటికి విగ్రహవాక్యాలు రాయండి.

ఉదా : కూటాగ్రము = కూటము యొక్క అగ్రము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

జ. సమాసములు = తరంగముల యొక్క ఘటలు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

1) తరంగ ఘటలు = తరంగముల యొక్క ఘటలు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

2) తమ తండ్రి = తమ యొక్క తండ్రి - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

3) కూటకోటులు = కూటము యొక్క కోటులు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

4) గాడ్పు కొడుకు = గాడ్పు యొక్క కొడుకు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

- 5) ధరణీ కటి తటము = ధరణి యొక్క కటి తలము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 6) వప్ర పరిఘ = వప్రమునకు పరిఘ - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 7) గాడ్పువేల్పుపట్టి = గాడ్పువేల్పునకు పట్టి - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 8) ఏటిజోటి మగడు = ఏటి జోటి యొక్క మగడు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 9) శ్రవణ ద్వంద్వంబు = శ్రవణముల యొక్క ద్వంద్వము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 10) కటిసీమ = కటి యొక్క సీమ - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 11) నభోవీధి = నభస్సు యొక్క వీధి - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 12) పురాభిముఖంబు = పురమునకు అభిముఖము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 13) సురగరుడదురవలోకము = సురగరుడులకు దురవలోకము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 14) కరువలి వేలుపు కొడుకు = కరువని వేలుపునకు కొడుకు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 15) పవనజ జంఘ = పవనజుని యొక్క జంఘ - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 16) పవనాశనకోటి = పవనాశనుల యొక్క కోటి - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 17) రఘువరేణుడు = రఘువంశజులలో వరేణ్యుడు - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 18) రఘువరేణ్య క్రోధరసము = రఘువరేణ్యుని యొక్క క్రోధరసము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 19) సేతుబంధము = సేతువు యొక్క బంధము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
- 20) బలిమందిరము = బలి యొక్క మందిరము - షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

అలంకారాలు :

శబ్దాలంకారాల్లో వృత్త్యనుప్రాస, అంత్యానుప్రాస లాంటివే మరికొన్ని ఉన్నాయి. వాటిని గురించి తెలుసుకుందాం.

1. ముక్తపదగ్రస్తం

కింది పద్యాన్ని పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

కం. మన నేటికి నూతనమా !

తన మానినిఁ దనకుఁ దక్కితి ననుమా

నను మానక దయ దనరం

దనరంతులు మాని నరసభవు రమ్మనవే.

పై పద్యంలోని ప్రత్యేకతులు గమనించారు కదా !

- 1) పద్యంలో మొదటి పాదం చివర ఉన్న తనమా అనే అక్షరాలు, రెండవపాదం మొదట తిరిగి ప్రయోగింపబడ్డాయి.
- 2) రెండవ పాదము చివర ఉన్న ననుమా అనే మూడు అక్షరాలు, మూడవపాదం మొదట తిరిగి ప్రయోగింపబడ్డాయి.
- 3) మూడవపాదము చివరన ఉన్న దనరం అనే మూడుక్షరాలు, తిరిగి నాల్వ పాదం మొదట ప్రయోగింపబడ్డాయి.
- 4) ఈ విధంగా ముందు పాదం చివర విడిచిపెట్టబడ్డ పదాలే, తరువాతి పాదాల మొదట తిరిగి వచ్చాయి.

ముక్తపదగ్రస్త అలంకారం వివరణ :

- 1) ఒక పద్యపాదంగానీ, వాక్యంగానీ, ఏ పదంతో పూర్తి అవుతుందో, అదే పదంతో తర్వాత పాదం (లేక) వాక్యం మొదలవుతుంది. దీన్నే 'ముక్తపదగ్రస్త అలంకారం' అంటారు.

2. యమకము :

కింది వాక్యాలు పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

అ) లేమా ! దనుజుల గెలువగలేమా

(‘లేమా’ అంటే స్త్రీ : ‘గెలువగలేమా’ ? అంటే గెలవడానికి మేము ఇక్కడ లేమా ? అంటే ఉన్నాం కదా! అని భావము.)

ఆ) ఆ తోరణం శత్రువులతో రణానికి కారణమైంది.

(‘తోరణం’ అంటే ద్వారానికి కట్టే అలంకారం : ‘రణం’ అంటే యుద్ధము)

గమనిక : పై రెండు ఉదాహరణములలోనూ, ఒకే పదం, అర్థభేదంతో ప్రయోగించబడింది.

దీనినే 'యమకాలంకారం' అంటారు.

యమకము : (వివరణ) రెండు లేక అంతకంటే ఎక్కువ అక్షరాలు ఉన్న పదములు, తిరిగి తిరిగి అర్థభేదంతో వస్తే అది 'యమకాలంకారము'.

3. లాటానుప్రాస :

కింది కవితా విభాగాలను / వాక్యాలను చదవండి. ప్రత్యేకతను గమనించండి.

అ) హరి భజియించు హస్తములు హస్తములు (చేతులే, నిజమైన చేతులు)

గమనిక : పై వాక్యములో హస్తములు అనే పదము ఒకే అర్థంతో వరుసగా రెండుసార్లు వచ్చాయి. ఇక్కడ హస్తములు అన్న పదం యొక్క అర్థము ఒకటే అయినా, వాటి తాత్పర్యము భేదముంది. అందులో 'హస్తములు' అనే మొదటి పదానికి 'చేతులే' అని భావము. 'హస్తములు' అనే రెండవసారి వచ్చిన దానిని, నిజమైన చేతులు అని భావము.

ఆ) చిత్తశుద్ధితో జేసెడి సేవ సేవ. (సేవయే నిజమైన సేవ)

గమనిక : ఇక్కడ ఈ వాక్యంలో 'సేవ' అనే పదము రెండుసార్లు వచ్చింది. వాటి అర్థాలు సమానమే. కాని తాత్పర్యం వేరుగా ఉంటుంది. అందులో మొదటి 'సేవ' అనే పదానికి, సేవించుట అని భావము. రెండవ 'సేవ' అనే పదానికి, 'నిజమైన సేవ' అని తాత్పర్యము.

పై రెండు సందర్భాల్లోనూ ఒకే పదం అర్థంలో తేడా లేకున్నా భావంలో తేడా ఉండేటట్లు ప్రయోగించారు. ఈవిధంగా ఒకే పదాన్ని, అర్థం ఒకటే అయినా తాత్పర్యభేదంతో ప్రయోగించడాన్ని 'లాటానుప్రాసాలంకారం' అంటారు.

నుగాగమ సంధి :

కింది పదాలను విడదీయండి. మార్పును గమనించండి.

అ) చేయునతడు

జ. చేయు + అతడు

ఆ) వచ్చునప్పుడు

జ. వచ్చు + అప్పుడు

గమనిక : చేయు, వచ్చు అనే క్రియలకు చివర 'ఉత్తు' ఉంటుంది. అనగా ప్రాస్వమైన 'ఉ' కారము ఉంది. వీటికి అచ్చు కలిసింది. అతడు, అప్పుడు అనే పదాల మొదట, 'అ' అనే అచ్చు ఉంది. ఆ విధంగా క్రియాపదాల చివరన ఉన్న ఉత్తుకు, అచ్చు పరమైతే, అప్పుడు ఆ రెండు పదాలలోనూ లేని 'న్' అనే హల్లు, కొత్తగా వస్తుంది. ఆ విధంగా కొత్తగా వచ్చిన 'న్' అనే హల్లును, 'నుగాగమము' అంటారు. 'న్' ఆగమంగా వచ్చింది. అంటే దేనినీ కొట్టివేయకుండా

క్రొత్తగా చేరింది. దీనినే 'నుగాగమ సంధి' అంటారు.

నుగాగమ సంధి సూత్రం : ఉదంత తద్ధర్మార్థ విశేషణానికి, అచ్చు పరమైతే నుగాగమం వస్తుంది.

కింది ఉదాహరణలు విడదీసి, లక్షణాలు సరిచూడండి.

1) పోవునట్లు

జ. పోవు + అట్లు : ఇక్కడ 'పోవు' అనే క్రియ యొక్క చివర, 'ఉత్తు' ఉంది. దానికి 'అట్లు' అన్న దానిలోని 'అ' అనే అచ్చు కలిసింది. నుగాగమ సంధి సూత్ర ప్రకారము, 'పోవు' అనే ఉదంత తద్ధర్మార్థక విశేషణానికి, అచ్చు పరమైన నుగాగమం వచ్చింది.

ఉదా : పోవు + న్ + అట్లు = పోవునట్లు = నుగాగమ సంధి.

2) కలుగునప్పుడు

జ. కలుగు + అప్పుడు అని విడదీయండి.

ఇక్కడ 'కలుగు' అనేది, ఉత్తు చివర కల తద్ధర్మార్థక క్రియా విశ్రుషణము, ఆ ఉదంత తద్ధర్మార్థక విశేషణానికి, "అప్పుడు" అనే శబ్దములోని 'అ' అనే అచ్చు పరమయ్యింది. కాబట్టి నుగాగమము వచ్చింది.

ఉదా : కలుగు + న్ + అప్పుడు = కలుగునప్పుడు = (నుగాగమ సంధి)

నుగాగమ సంధి : పైన చెప్పిన సందర్భంలోనే కాక, మఱికొన్ని స్థలాల్లో సైతము 'నుగాగమం' వస్తుంది. కింది పదాలను పరిశీలించండి.

అ) తళుకు + గజ్జెలు

1) నుగాగమ సంధి సూత్రము (2) : సమాసాలలో ఉదంతములైన స్త్రీ సమములకు, పుంపులకు, పరుష సరళములు పరములైనప్పుడు నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : కలుగు + న్ + గజ్జెలు ('తళుకు' అనే ఉదంత స్త్రీ సమ శబ్దానికి, సరళము పరమై నుగాగమం)

2) ద్రుతానికి సరళ స్థిరములు పరములైనప్పుడు, లోప సంశ్లేషలు విభాషణగా అవుతాయి.

ఉదా : 1) తళుకు గజ్జెలు (ద్రుత లోపము)

2) తళుకునగజ్జెలు (పూర్ణబిందువు)

పుంప్యాదేశ, నుగాగమ సంధులు :

అ) ఉన్నతము + గొడుగు

1) పుంప్యాదేశ సంధి సూత్రము : కర్మధారయములలో మువర్ణకమునకు పు, ంపులగు.

ఉదా : ఉన్నతపు గొడుగు

2) నుగాగమ సంధి సూత్రము

(3) : సమాసాలలో ఉదంతాలైన స్త్రీసమములకు పు, పుంపులకు, పరుష సరళాలు పరములైతే సుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : ఉన్నతపు + న్ + గొడుగు

అ) ద్రుతమునకు సరళ స్థిరములు పరములయినప్పుడు, లోప సంశ్లేషలు విభాషనగు

ఉదా : ఉన్నతంపు గొడుగు (ద్రుతలోపము)

ఆ) వర్ణయుక్తసరళములు పరములైనప్పుడు ఒకానొకచో ద్రుతమునకు పూర్ణబిందువు కనబడుతుంది.

ఉదా : ఉన్నతంపుం గొడుగు (ద్రుతమునకు పూర్ణ బిందువు)

అభ్యాసము : కింది ఉదాహరణలు పరిశీలించి, లక్షణాలు సరిచూడండి.

1) సరసపుస్తనము = (సరసము + తనము)

సూత్రము : 1) కర్మధారయములందు మువర్ణమునకు పుంపులగు

సరసపు + తనము = పుంప్వాదేశము

సుగాగమ సంధి సూత్రము (4) : ఉదంత స్త్రీ సమములకు, పుంపులకు, అదంత గుణవాచకములకు తనంబు పరమగునపుడు సుగాగమంబగు.

ఉదా : సరసపు + న్ + తనము (పుంపులకు, తనము పరమై, సుగాగమం వచ్చింది)

అ) ద్రుత ప్రకృతికము మీద పరుషములకు సరళములగు.

సరసపు + న్ + తనము (సరళాదేశము)

ఆ) ద్రుతంబునకు సరళ స్థిరంబులు పరంబులగునపుడు లోప సంశ్లేషలు విభాషణగు.

ఉదా : సరసపుస్తనము (సంశ్లేషరూపము)

2) తెల్లస్తనము = తెల్ల + తనము

సూత్రము : ఉదంత స్త్రీ సమంబులకు, పుంపులకు, అదంత గుణవాచకంబులకు తనంబు పరమగునపుడు సుగాగమంబగు.

అ) ద్రుత ప్రకృతికము మీద పరుషములకు సరళములగు

ఆ) ద్రుతమునకు సరళ స్థిరములు పరములగునపుడు లోప సంశ్లేషలు విభాషనగు

ఉదా : తెల్లస్తనము (సంశ్లేష రూపము)

షష్ఠీ తత్పురుష సమాసాల్లో సుగాగమ సంధి.

నుగాగమ సంధి (5)

కింది పదాలను విడదీసి, పరిశీలించండి.

అ) విధాతృనానతి - (విధాత యొక్క ఆనతి) = విధాతృ + ఆనతి

ఆ) రాజునాజ్ఞ - (రాజు యొక్క ఆజ్ఞ) = రాజు + ఆజ్ఞ

గమనిక :

1) పై సమాన పదాలకు విగ్రహవాక్యాలను పరిశీలిస్తే, అవి షష్ఠీ తత్పురుష సమాసానికి చెందినవని తెలుస్తుంది.

2) పై రెండు ఉదాహరణలలోనూ సమాసాలలోని పూర్వాపదాల చివర “ఋకారం”, “ఉత్తు” ఉన్నాయి.

3) షష్ఠీ సమాసపదాల్లో, ఉకార, ఋకారములకు అచ్చు పరమైతే నుగాగమము వస్తుంది.

నుగాగమ సంధి సూత్రము : షష్ఠీ సమాసము నందు, ఉకార ఋకారములకు అచ్చు పరమైనప్పుడు నుగాగమంబగు.

అ) విధాతృ + న్ + ఆనతి = విధాతృనానతి

ఆ) రాజు + న్ + ఆజ్ఞ = రాజునాజ్ఞ

పూర్వస్వరం స్థానంలో ‘ఋ’కారం, ఉత్తు ఉన్నాయి. వీటికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వచ్చింది.

అంటే - షష్ఠీ తత్పురుషాల్లో ఉకారానికి, ఋకారానికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వస్తుంది.

IV. భాషా కార్యకలాపాలు/ప్రాజెక్టు పని :

మీ పాఠశాలలో జరిగే తల్లిదండ్రుల సమావేశంలో లేదా మరే ఇతర కార్యక్రమంలోనో హనుమంతుని ఏకపాత్రాభినయాన్ని ప్రదర్శించాలి. ఇందుకోసం కావలసిన సామాగ్రిని తయారు చేయండి.

ఉదా : కిరీటం, గద, తోక మొదలయినవి. కావలసిన వాక్యాలను రాయండి. అభ్యాసం చేయండి.

ప్రదర్శించండి !

జ. విద్యార్థి కృత్యం